

*Relația mutuală dintre dinamica synaxei
euharistice și mobilitatea pastoral-misionară
a parohiei în gândirea Părintelui Ion Bria*

Răzvan Emanuel FIBIȘAN

Abstract: Undoubtedly, there is an organic link between the Eucharist and the parish. Father Professor Ion Bria is one of Romanian theologians who greatly emphasized this interrelation, saying that missionary mobility of the parish hold, rather, dynamic Eucharistic assembly. From communion with the Body and Blood of Jesus Christ starts the entire activity of the parish.

Keywords: basic community, the dynamic of the liturgy, parish community, witness

Părintele profesor Ion Bria este unul dintre teologii români care, într-o lume a separatismului, a indolenței și a amalgamului, a reafirmat sensul biblic, autentic al „parohiei”, evidențiind totodată că aceasta înseamnă „a conlocui” sau, cu alte cuvinte, loc de adunare și de refugiu pentru pelerini. De asemenea, părintele a reliefat faptul că „parohia” este atât punctul de plecare și de sosire al vieții creștine,

cât și comunitatea de bază a Bisericii locale¹. Preocupat fiind de reorganizarea vieții parohiale, părintele Bria ține neapărat să precizeze că viața autentică a unei comunități parohiale trebuie să se facă în perspectiva unei învățături clare despre Biserică, pentru că acolo unde teologia și practica pastorală sunt exercitate fără o referință la doctrina ecleziologică și la spiritualitatea liturgică, comunitatea parohială riscă să fie deformată. De aceea, în gândirea sa, există o analogie între parohie și Biserică. Parohia, pe lângă faptul că trebuie să se orienteze după Biserică, în sensul că iconomia parohiei trebuie să coincidă cu iconomia Bisericii, ea este chiar un proiect mic în interiorul proiectului mare. Chiar dacă participarea credincioșilor la viața parohială depinde, într-o oarecare măsură, de integrarea lor în colectivitatea socială, părintele Bria subliniază că o comunitate parohială nu trebuie asociată cu un anumit cadru sociologic, cultural tradițional, ci acea comunitate eclezială, prin motivarea ei liturgică și euharistică, tinde sau trebuie să tindă la ceea ce este Biserica prin însăși natura ei: „comunitatea celor care, în prezența și cu puterea Duhului Sfânt, sunt în unitatea trupească și sufletească a lui Dumnezeu”. Din gândirea părintelui reiese apriat faptul că parohia nu este o simplă unitate administrativă bisericească, ci este parte organică dintr-un corp bisericesc unitar, putând influența viața întregului ansamblu eclezial. În altă ordine de idei, comunitatea parohială nu este o simplă asociație voluntară sau o fraternitate oarecare, bazată pe anumite impulsuri comunitare, ci este, mai degrabă, un act de credință. Ea nu este „o cooperativă de prestații de servicii și de intervenții religioase, ci o comunitate a sfinților, în unitate de credință, de etică și de slujire. Ea este o instituție care realizează în timp și spațiu Trupul lui Hristos, poporul lui Dumnezeu (I Petru 2, 9-10)”².

---

¹ Pr. Prof. Dr. Ion Bria, *Curs de formare misionară și ecumenică*, Geneva, 1984, p. 20.

² Pr. Prof. Dr. Ion Bria, *Curs de teologie și practică misionară ortodoxă*, Genève, 1982, pp. 45-46, 78-79.

O problemă imparabilă dezbătută de părintele Bria, mai ales în contextul actual, când comunitatea parohială este dispersată geografic și complexă din punct de vedere demografic și cultural, este aceea a întăririi conștiinței la un singur trup comun. Este cunoscut faptul că, în Ortodoxie, actul care confirmă apartenența vizibilă la Biserica – Trupul lui Hristos este, fără îndoială, Sfânta Euharistie. Cu alte cuvinte, apartenența vizibilă la Biserica istorică este confirmată în și prin Euharistie. De fapt, părintele Ion Bria acest lucru scoate în relief și anume: că parohia nu poate exista fără comuniunea euharistică. Ideea părintelui, conform căreia nu poate exista trupul lui Hristos (Biserica) fără Trupul și Sângele lui Hristos (Sfânta Euharistie), vine și din faptul că atât comunitatea eclezială, cât și Euharistia au aceeași denumire, de „Trupul lui Hristos”³.

Întrucât împărtășirea cu Sfintele Taine constituie cea mai autentică manifestare a apartenenței la trupul Bisericii, parohia este văzută de părintele Bria ca fiind „manifestarea văzută a vieții în Hristos”⁴. De aceea, precucernicia sa consideră că dezintegrarea sau deteriorarea vieții parohiale își are cauza în deprecierea momentului împărtășirii credincioșilor. El subliniază că, indiferent de vârstă și preocupări, creștinii nu trebuie ținuti în colțul bisericii ca niște spectatori străini, ci ei trebuie invitați să formeze un cerc în jurul potirului, pentru că, de integritatea liturgică a credincioșilor depinde integritatea parohiei. De multe ori subliniază că integritatea

---

³ Pr. Prof. Univ. Dr. Ion Bria, *Spre plinirea Evangheliei. Dincolo de apărarea Ortodoxiei: exegeza și transmiterea Tradiției*, Alba-Iulia, Editura Reîntregirea, 2002, pp. 105-106.

⁴ Pr. Prof. Dr. Ion Bria, *Destinul Ortodoxiei*, București, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, 1989, p. 308. Părintele Bria consideră că o parohie care cunoaște catehismul pe de rost, dar nu practică împărtășirea credincioșilor cu Sfintele Taine, este o pseudo-parohie, pentru că a deviat de la înțelegerea raportului dintre Euharistie și Biserică - Pr. Prof. Dr. Ion Bria, *Liturghia după Liturghie. Misiunea apostolică și mărturie creștină azi*, Editura Athena, 1996, pp. 164-165.

vieții parohiale și mobilitatea misionară a comunității creștine țin, mai degrabă, de dinamica synaxei euharistice⁵. Reiese de aici că entuziasmul euharistic constituie, în concepția sa, izvorul nu doar al spiritului de comuniune și de solidaritate parohială, ci și al motivării și al determinării misionare a credincioșilor. De aceea, el pune accent pe restabilirea caracterului public, euharistic și instructiv al cultului, întrucât această restabilire este o precondiție a parohiei. Este foarte important ca toți creștinii să conștientizeze calitatea lor de a fi membri vii ai trupului lui Hristos ce se zidește cu fiecare dintre ei, prin dialog, cântare și slujire comună și, mai ales, prin împărtășirea cu Trupul și Sângele lui Hristos⁶. În altă ordine de idei, pentru părintele Bria, împărtășirea cu Trupul și Sângele Mântuitorului constituie baza comunității creștine, forța unității și solidarității ei și, mai ales, ancorarea credinciosului în comunitatea – trup hristic: „Iar pe noi pe toți, care ne împărtășim dintr-o pâine și dintr-un potir, să ne unești unul cu altul prin împărtășirea Aceluiași Sfânt Duh”⁷. Datorită faptului că Euharistia actualizează pe Hristos cel înviat, împărtășirea cu Sfintele Taine constituie, pentru teologul român, rezerva principală a Bisericii/comunității parohiale, mai exact, atât forța ei de coeziune

---

⁵ Pr. Prof. Dr. Ion Bria, *Curs de teologie și practică misionară ortodoxă...*, pp. 44, 58, 84.

⁶ Gheorghe Petraru, *Pr. Prof. Dr. Ion Bria – universalizarea și dinamizarea etosului misionar ortodox*, în Rev. ph. D. Ioan Tulcan și ph. D. Cristinel Ioja (coord.), „Omagiu Părintelui Prof. Dr. Ion Bria (1929-2002): The reception of his theological thinking an its relevance for the overpass of the ecumenical & missionary deadlock”, Arad, Editura Universității „Aurel Vlaicu”, 2009, p. 218.

⁷ Pr. Prof. Dr. Ion Bria, *Curs de teologie și practică misionară ortodoxă...*, pp. 81, 84; Pr. Prof. Dr. Ion Bria, *Ortodoxia în Europa. Locul spiritualității române*, Iași, Editura Mitropoliei Moldovei și Bucovinei, 1995, p. 225. Teologii ortodocși afirmă în unanimitate faptul că Biserica a primit în Euharistie atât hrana creșterii în Hristos, cât și sămânța înmulțirii ei. Fără îndoială, prin Euharistie, Biserica este o comunitate care „crește” încontinuu (Cf. Faptele Apostolilor 2, 41, 47; 5, 14; 6, 7). De asemenea, toți afirmă că Euharistia nu este numai sămânța înmulțirii ei, ci și condiția existenței și unității ei.

- adică capacitatea ei de a ține poporul la un loc și de a-i da o nouă identitate, care nu este altceva decât rezultatul împăcării cu Dumnezeu și aproapele -, cât și sursa ei de misiune, energie și inspirație⁸. Cu alte cuvinte, Euharistia este considerată de el ca fiind „*inima dinamică a comunității ecleziale*”⁹. Aceasta înseamnă că, în viziunea sa, *ritmul liturgic impune ritmul parohiei*. Cele două mari mișcări ale dinamicii Liturghiei - 1. adunarea sau revenirea în sine a comunității pentru celebrare și împărtășire, care, cu alte cuvinte, înseamnă reconstituirea permanentă a unității interioare a poporului lui Dumnezeu; și 2. trimiterea în afară (Cu pace să ieșim!) sau ieșirea din sine pentru martyria (mărturie), imolare (jertfă) și slujire, după exemplul lui Hristos care a purtat Crucea „dincolo” de porțile cetății (Evrei 13, 12) – impun parohiei, fără îndoială, un anumit ritm¹⁰.

⁸ Pr. Prof. Dr. Ion Bria, *Curs de teologie și practică misionară ortodoxă...*, p. 89, 96.

⁹ Ion Bria, *Unity and Mission. From the Perspective of the local Church: an Orthodox View*, în „The Ecumenical Review”, nr. 3, 1987, p. 267.

¹⁰ În gândirea părintelui Bria, puterea misionară a Liturghiei rezidă în viziunea sa euharistică, care nu este alta decât recapitularea tuturor în Hristos - Ion Bria, *Liturgie et mission*, în „Dictionnaire oecuménique de missiologie. Cent mots pour la mission”, sous la direction de Ion Bria, Philippe Chanson, Jacques Gadille, Marc Spindler, Paris-Geneve-Yaoundé: Edition du Cerf, Labo et Fides, CLE Yaoundé, 2001, p. 190. Trebuie menționat că, tot din perspectiva celor două mișcări ale dinamicii Liturghiei, părintele profesor creionează și cele două direcții ale misiunii Bisericii: 1. misiunea internă (misiunea *ad intra*), în sensul că Biserica s-a preocupat întotdeauna de cei botezați, organizând viața internă, liturgică și socială a comunității creștine; și 2. misiunea externă (misiunea *ad extra*), în sensul că Biserica a propovăduit Evanghelia mântuirii la toată făptura, indiferent de etnie, limbă și cultură. Din aceste două perspective, Biserica apare atât ca o comunitate euharistică – poporul lui Dumnezeu răscumpărat care se adună să comemoreze și să actualizeze iconomia mântuirii -, cât și ca o comunitate apostolică misionară, care are conștiința unei trimiteri speciale la cei din afara Bisericii. Observăm că, la părintele Bria, misiunea se integrează în acțiunea liturgică a Bisericii, care are în centrul ei Taina Euharistiei. Osmoza dintre dimensiunea euharistică și dimensiunea misionară a Bisericii este evidentă

În orice caz, împărtășirea credincioșilor cu Sfintele Taine constituie, pentru părintele profesor, legea de aur a pastorației. Însăși termenul de „pastorație”, spune părintele Bria, (care vine de la *pasco*, -ere = a hrăni), înseamnă acțiunea de a oferi hrană sau de a întreține prin mâncare. Prin urmare, pastorația în sens religios înseamnă lucrarea de împărtășire a Sfintelor Taine, care constituie „hrana/merindea” Bisericii¹¹. Plecând de aici, părintele exprimă o idee deosebit de importantă. El spune că oferirea Euharistiei, ca hrană și băutură, pelerinilor și misionarilor este un act esențial, pentru că *acest act schimbă o comunitate parohială dintr-o adunare liturgică într-o comunitate mărturisitoare și evanghelizatoare*¹². De fapt, el subliniază că puterea cea mai mare de evanghelizare o are însăși comunitatea euharistică sau liturghisitoare, deoarece comuniunea cu Hristos euharistic este cea mai bună cale de comunicare a Evangheliei. El observă că Euharistia face ca cel „chemat” pentru împărtășire să devină cel „trimis” pentru propovăduire și mărturie, având Euharistia drept hrană pentru pelerinaj¹³. Datorită Euharistiei, considerată de

---

- Pr. Prof. Dr. Ion Bria, *Curs de teologie și practică misionară ortodoxă...*, p. 6, 45.

¹¹ Pr. Prof. Dr. Ion Bria, *Curs de teologie și practică misionară ortodoxă...*, pp. 5-6.

¹² Ion Bria, *The Liturgy after the Liturgy. Mission and Witness from an Orthodox Perspective*, Geneva, WCC Publications, 1996, p. 31; Pr. Prof. Dr. Ion Bria, *Liturghia după Liturghie. Misiunea apostolică și mărturie creștină azi*, p. 212. În acest sens, el vorbește despre valoarea adunării euharistice nu numai pentru împărtășirea credincioșilor cu „pâinea vieții”, ci și despre valoarea adunării euharistice pentru propovăduirea Evangheliei - Ion Bria, „Dynamics of Liturgy in Mission”, în *International Review of Mission*, LXXXII (1993), nr. 327, p. 317.

¹³ În gândirea părintelui Bria, Euharistia ocupă un loc central în mișcarea misionară a Bisericii. Euharistia este văzută drept „pâinea pelerinilor” sau „hrana cea scumpă pentru misionari” sau „eveniment misionar” – Ion Bria, *The Liturgy after the Liturgy. Mission and Witness from an Orthodox Perspective*, p. 28; Ion Bria, *Reflection on Mission Theology and Methodology*, în „International

părintele Bria drept „stimulul intern care motivează comunitatea și pe fiecare persoană spre misiune”, comunitatea liturgică (parohia) este o comunitate misionară prin excelență sau „celula misionară” prin excelență, deoarece ea (n.r. parohia) este chemată să predice și să învețe Evanghelia mântuirii și să fie martorul lui Hristos în condițiile specifice orânduite ei de Dumnezeu¹⁴. Din cele spuse, se observă ceva extraordinar, anume faptul că, în gândirea teologului român, adunarea la cult, celebrarea Euharistiei și propovăduirea Evangheliei nu sunt puse în concurență, ci din contră sunt concomitente și complementare¹⁵. De fapt, în concepția sa, ascultarea și propovăduirea cuvântului lui Dumnezeu și împărtășirea cu Sfintele Taine sunt actele prin care se realizează structura de comuniune a oricărei comunități parohiale¹⁶. Modelul liturgic, pe lângă faptul că nu permite niciun fel de discriminare (pentru că actul liturgic nu ține cont de particularitățile etnice, culturale, sociale), intenționează să adâncească comunitatea, să recupereze unitatea ei internă și să întrețină cooperarea și activitatea comună¹⁷. Este evident faptul că, pentru părintele Bria, profilul de ansamblu al parohiei, îndeosebi, expresia ei cultică, euharistică, constituie o sursă de inspirație pentru manifestarea interioară și exterioară a comunității, dar și pentru spiritualitatea și disciplina credincioșilor. În întreaga sa operă, se poate observa existența unui raport între Liturghie și etică, între

---

Review of Mission”, nr. 289, 1984, pp. 68-69; Ion Bria, *Unity and Mission. From the Perspective of the local Church: an Orthodox View*, în „The Ecumenical Review”, XXXIX (1987), nr. 3, p. 267; Ion Bria, *Liturgie et mission*, pp. 191-192.

¹⁴ Pr. Prof. Dr. Ion Bria, *Liturghia după Liturghie. Misiunea apostolică și mărturie creștină azi...*, p. 109.

¹⁵ Pr. Prof. Dr. Ion Bria, *Curs de teologie și practică misionară ortodoxă*, pp. 75-76; Ion Bria, *Postmodernism: An Emerging mission issue*, în „International Review of Mission”, LXXXVI (1997), nr. 343, p. 420; Gheorghe Petraru, *Pr. Prof. Dr. Ion Bria – universalizarea și dinamizarea etosului misionar ortodox...*, p. 216.

¹⁶ Pr. Prof. Dr. Ion Bria, *Curs de teologie și practică misionară ortodoxă...*, p. 95.

¹⁷ Ion Bria, *Postmodernism: An Emerging mission issue*, p. 421.

Euharistie și slujire, pentru că viața liturgică, euharistică a Bisericii este fără îndoială un eveniment de revărsare a iubirii lui Dumnezeu față de oameni sau, cu alte cuvinte, un eveniment misiologic¹⁸. Așa se explică de ce, în gândirea părintelui Bria, diaconia liturgică sau „liturgia fratelui” decurge din comuniunea euharistică, fiind, totodată, una din cerințele ei radicale. Se poate spune că, pentru teologul nostru, viața liturgică a Bisericii nu este numai o paradigmă pentru stilul de viață creștină, ci și o paradigmă pentru restabilirea relației dintre oameni și Dumnezeu, dintre oameni și natură, dar și a relațiilor autentice dintre diferitele categorii de oameni¹⁹.

Prin toate aceasta, părintele reliefează: 1. că Liturgia euharistică nu trebuie să fie limitată doar la celebrarea Euharistiei în interiorul Bisericii sau să fie percepută ca un eveniment închis, ci ea trebuie să fie o întruchipare permanentă, continuă a prezenței lui Hristos în rândul tuturor oamenilor și în toate locurile²⁰. Iată ce spune părintele Bria: „a ține comunitatea numai în timpul și spațiul liturgic, fără a-i da posibilitatea de a atinge societatea, de a fecunda cultura acesteia și de a împlini năzuințele ei, înseamnă nu numai atrofierea entuziasmului liturgic, ci și alterarea naturii sale proprii, aceea de a fi sarea pământului și lumina lumii. Căci există o legătură particulară

---

¹⁸ Ion Bria, *A new typology for Gospel and Culture syntax: From an Eastern European Orthodox Perspective*, în „International Review of Mission”, LXXXIV (1995), nr. 334, p. 281.

¹⁹ Cf. Père Ion Bria, *L'unité de l'Eglise et le renouveau de la communauté humaine*, în „Istina”, XXVII (1982), nr. 1, p. 30; Pr. Prof. Dr. Ion Bria, *Curs de teologie și practică misionară ortodoxă...*, p. 108. Părintele Bria chiar spune că Euharistia sau comuniunea euharistică presupune identificarea cu acei oamenii defavorizați, săraci, flămânzi, neîndreptățiți. Ca atare, comunitatea parohială, prin împărtășirea euharistică, pe lângă faptul că devine unită și încheată, ea se poate implica în misiune față de acei oameni care se află în nevoi. - Ion Bria, *Renewal of the Tradition through pastoral witness*, în „International Review of Mission”, nr. 258, 1976, p. 185.

²⁰ Ion Bria, *The Church's Role in Evangelism: Icon or Platform?*, în „International Review of Mission”, LXIV (1975), nr. 255, p. 248.

între spiritualitatea liturgică și etica socială creștină²¹. Așadar, prin Euharistie, Liturghia trece chiar dincolo de limitele cultului creștin, continuând în viețile credincioșilor într-o varietate de „liturghii”²²; 2. că spiritualitatea liturgică a fiecărei parohii nu se limitează la locașul de cult și nici nu se încheie cu primirea Sfintei Euharistii, ci ea continuă sub diverse forme în toate aspectele vieții sociale și personale²³; și 3. că, din perspectiva synaxei euharistice, parohia desfășoară trei activități sau mai bine zis o întreită activitate: pastorală sau de hrănire, misionară sau de mărturie și diaconală sau de slujire²⁴.

Din cele prezentate, se poate constata că, în gândirea părintelui Ion Bria, împărtășirea de Hristos este calea ce duce la împlinirea unei exigențe teologice și ecleziale și, totodată, calea pentru recuperarea identității ciuntite de diferite ideologii, de absolutizarea unor principii materialiste, consumeriste și hedoniste. De asemenea, se poate constata că fără o reînviore euharistică nu este posibilă o reînviore a parohiei, ca adunare liturgică ce se desăvârșește la masa lui Hristos în împărăția Lui, pentru că reînviore euharistică este singura care poate să dea viață și să integreze unul într-altul darurile și harismele tuturor mădularelor Trupului lui Hristos²⁵.

²¹ Pr. Prof. Dr. Ion Bria, *Curs de teologie și practică misionară ortodoxă*, p. 83.

²² Ion Bria, *Mission and Secularization in Europe*, în „International Review of Mission”, LXXVII (1988), nr. 305, pp. 125, 130; Ion Bria, *Dynamics of Liturgy in Mission*, în „International Review of Mission”, LXXXII (1993), nr. 327, pp. 317-318. Concedierea/Trimiterea credincioșilor la sfârșitul Liturghiei prin cuvintele „Cu pace să ieșim!” nu înseamnă că ea s-a sfârșit, ci că ea trebuie transpusă în alte forme, în care să continue – Ion Bria, *Go Forth in Peace. A pastoral and missionary Guidebook*, Commission on World Mission and Evangelism, Geneva, WCC, 1982, p. 32.

²³ Pr. Prof. Dr. Ion Bria, *Destinul Ortodoxiei...*, p. 319.

²⁴ Pr. Prof. Dr. Ion Bria, *Curs de teologie și practică misionară ortodoxă...*, pp. 49-50, 88; Idem, *Curs de formare misionară și ecumenică...*, p. 22.

²⁵ Cf. Pr. Prof. Dr. Ion Bria, *Liturghia după Liturghie. Misiunea apostolică și mărturie creștină azi...*, p. 113.

Bibliografie

1. Bria, Ion, *A new typology for Gospel and Culture syntax: From an Eastern European Orthodox Perspective*, în „International Review of Mission”, LXXXIV (1995), nr. 334, pp. 273-283.
2. Idem, *Curs de teologie și practică misionară ortodoxă*, Genève, 1982.
3. Idem, *Curs de formare misionară și ecumenică*, Geneva, 1984.
4. Idem, *Destinul Ortodoxiei*, București, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, 1989.
5. Idem, *Dynamics of Liturgy in Mission*, în „International Review of Mission”, LXXXII (1993), nr. 327, pp. 317-325.
6. *Go Forth in Peace. A pastoral and missionary Guidebook*, Commission on World Mission and Evangelism, Geneva, WCC, 1982.
7. Idem, *Liturghia după Liturghie. Misiunea apostolică și mărturie creștină azi*, Editura Athena, 1996.
8. Idem, *Liturgie et mission*, în „Dictionnaire oecuménique de missiologie. Cent mots pour la mission”, sous la direction de Ion Bria, Philippe Chanson, Jacques Gadille, Marc Spindler, Paris-Geneve-Yaoundé: Edition du Cerf, Labo et Fides, CLE Yaoundé, 2001.
9. Idem, *L'unité de l'Eglise et le renouveau de la communauté humaine*, în „Istina”, XXVII (1982), nr. 1, pp 24-32.
10. Idem, *Mission and Secularization in Europe*, în „International Review of Mission”, LXXVII (1988), nr. 305, pp. 117-130.
11. Idem, *Ortodoxia în Europa. Locul spiritualității române*, Iași, Editura Mitropoliei Moldovei și Bucovinei, 1995.
12. Idem, *Postmodernism: An Emerging mission issue*, în „International Review of Mission”, LXXXVI (1997), nr. 343, pp. 417-423.
13. Idem, *Reflection on Mission Theology and Methodology*, în „International Review of Mission”, nr. 289, 1984, pp. 66-72.
14. Idem, *Renewal of the Tradition through pastoral witness*, în „International Review of Mission”, nr. 258, 1976, pp. 182-185.
15. Idem, *Spre plinirea Evangheliei. Dincolo de apărarea Ortodoxiei: exegeza și transmiterea Tradiției*, Alba-Iulia, Editura

Reîntregirea, 2002.

16. Idem, *The Church's Role in Evangelism: Icon or Platform?*, în „International Review of Mission”, LXIV (1975), nr. 255, pp. 243-250.
17. Idem, *The Liturgy after the Liturgy. Mission and Witness from an Orthodox Perspective*, Geneva, WCC Publications, 1996.
18. Idem, *Unity and Mission. From the Perspective of the local Church: an Orthodox View*, în „The Ecumenical Review”, XXXIX (1987), nr. 3, pp. 265-270.
19. Petraru, Gheorghe, *Pr. Prof. Dr. Ion Bria – universalizarea și dinamizarea etosului misionar ortodox*, în Rev. ph. D. Ioan Tulcan și ph. D. Cristinel Ioja (coord.), „Omagiul Părintelui Prof. Dr. Ion Bria (1929-2002): The reception of his theological thinking and its relevance for the overpass of the ecumenical & missionary deadlock”, Arad, Editura Universității „Aurel Vlaicu”, 2009, pp. 204-219.